

Yakutçayla Tanımlanabilen Dîvânu Lügâti't-Türk'teki Hapax Legomenon'lar

Hapax Legomenons in Compendium of the Turkic Dialects that Can be Attested to in Yakut

Can SAĞIR * Öz

Yunanca bir terim olan hapax legomenon, bir korpusta ya da edebî bir eserde 'yalnızca bir kez geçen sözcük' olarak tanımlanmaktadır. Sir Gerard Clauson, XIII. yüzyıl öncesi döneme ait tarihî Türkçe metinlerin söz varlığını derlediği *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı anıtsal çalışmada sadece bir kere geçen sözcükleri hap. leg. (hapax legomenon) kısaltmasıyla belirtmiştir. Clauson'un tespit ettiği bu sözcüklerin büyük çoğunluğunu Dîvânu Lügâti't-Türk'teki tek örnekler oluşturmaktadır. Bu çalışma, Clauson'un etimolojik sözlüğünde hapax legomenon olarak tanımladığı Dîvânu Lügâti't-Türk'teki sözcükleri Yakutça ile karşılaştırmak ve bu sözcüklerin Yakutçada varlığını sürdürüp sürmediğini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, Clauson'un hapax olarak kaydettiği bakıg-, batur- II, biçeklen-, bürileyü, çart, kañ II, karğaş-, kattur-, kazlın-, kığlat-, kımızlan-, kımış-, kırkış-, münle-, müñret-, sağış-, satıgla-, satıglaş-, seşin-, sıkırış-, söküğ, taplaş-, tizin-, tiziş-, türüş-, yarımla-, yértür-, yıldızlan-, yoğuş-, yularla-, yularlan- ve yumun- sözcükleri incelenmiştir.

* Öğr. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlük
cansagir19@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5358-6063
Erzincan / TÜRKİYE

* Lecturer, Erzincan Binali Yıldırım
University Rectorate
cansagir19@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5358-6063
Erzincan / TÜRKİYE

Karşılaştırma sonucunda, çalışmaya dahil edilen 32 sözcükten 15'inin yalnızca Yakutçada, diğer 17 sözcüğün ise Yakutçayla birlikte birkaç Türk dilinde daha varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Hapax legomenon, tek örnek, tek veri, Yakutça, Dîvânu Lügâti't-Türk, söz varlığı, etimoloji.

Abstract

Hapax legomenon, a Greek term, is defined as a word that 'occurs only once' in a corpus or a literary work. In his monumental study titled as *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Sir Gerard Clauson compiles the vocabulary of historical Turkish texts belonging to the period before the XIIIth century and he identifies the words that occur only once with the abbreviation hap. leg. (hapax legomenon). The vast majority of these words identified as hapaxes by Clauson are the only examples recorded in the *Compendium of The Turkic Dialects*. This study aims to compare the specific words in the *Compendium of The Turkic Dialects*, defined as hapax legomenon in Clauson's etymological dictionary, with Yakut and to determine whether these words continue to survive in Yakut. In the study, the hapaxes bakıg-, batur- II, biçeklen-, bürileyü, çart, kañ II, karğaş-, kattur-, kazlın-, kığlat-, kımızlan-, kımış-, kırkış-, münle-, müñret-, sağış-, satıgla-, satıglaş-,

Başvuru/Submitted: 16/05/2023
Kabul/Accepted: 26/09/2023

seşin-, sıkırış-, söküğ, taplaş-, tizin-, tiziş-, türüş-, yarınla-, yértür-, yıldızlan-, yoduş-, yularla-, yularlan- and yumun- in the Compendium of The Turkic Dialects were analyzed. As a result of the comparison, 15 of these 32 words were determined to survive only in Yakut, while the other 17 survive in several other Turkic languages along with Yakut.

Keywords:

Hapax legomenon, Yakut, Compendium of The Turkic Dialects, vocabulary, etymology.

Makale Bilgileri

Atıf: Sağır, C. (2024). Yakutçayla Tanımlanabilen Dîvânu Lügâti't-Türk'teki Hapax Legomenon'lar. *Selçuk Türkiyat*, (62): 219-237.
Doi: 10.21563/sutad.1297991

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası: Katılımı yok.
Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Sağır, C. (2024). Yakutçayla Tanımlanabilen Dîvânu Lügâti't-Türk'teki Hapax Legomenon'lar. *Selçuk Türkiyat*, (62): 219-237.
Doi: 10.21563/sutad.1297991

Ethics Committee Approval: It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent: No participants.
Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest: No conflict of interest.
Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment: Two external referees / Double blind.
Similarity Screening: Checked – iThenticate.
Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Yalnızca bir dile özgü tek örnekli yapıların dilbilimdeki karşılığı hapax legomenon'dur. Eski Yunancada ἅπαξ *hapax* "bir kez" λεγόμενον *legomenon* "söylenen" anlamında kullanılan *hapax legomenon*, varlığı sadece bir kez tanımlanabilen, bu nedenle de genellikle anlaşılması zor olan dilbilimsel bir ifadedir (Bussmann, 2006, s. 500). Clauson (1972), etimolojik sözlüğünde hapax terimini "occurring only once" (yalnızca bir kez geçen) şeklinde hap. leg. kısaltmasıyla belirtmektedir. Aynı zamanda hapax olup olmadığı konusunda emin olmadığı sözcükleri soru işaretiyle (Hap. leg.?) tanımlamıştır (s. xxxiv).

Sir Gerard Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı çalışmasında hapax olarak tanımlanan birçok sözcük bulunmaktadır. Ölmez (2008), EDPT'deki hapax sayısının 2300'ün üzerinde olduğunu belirtirken, Yıldız (2014, s. 39) bu sayının yaklaşık 2230, Demirci (2018, s. 146) ise yaklaşık 2250 olduğunu yazmıştır. Ayrıca Ölmez (2008), bu hapaxların 2000'e yakının Kâşgari'nin sözlüğünden alınan verilere dayandığını belirtmektedir (s. 295). EDPT'nin yayımlanmasından sonra Eski Türkçe üzerine yapılan çalışmalar oldukça ilerlemiş ve birçok Eski Türkçe nesir gerçekleştirilmiştir (Uçar, 2012, s. 74). Bu çalışmalar sayesinde Clauson'un sözlüğünde hapax olarak belirttiği sözcüklerin bir kısmının tarihî ve çağdaş Türk dillerindeki karşılıkları tespit edilmiştir.¹ Türk dili üzerine yapılan yeni çalışmalarla Clauson'un yalnızca Kaşgarlı'ya özgü olarak tanımladığı *Dîvânu Lugâti't-Türk*'teki bazı sözcüklerin başka dillerde varlığını sürdürdüğü tespit edilmiş böylelikle bu sözcükler tek örnek olma özelliklerini yitirmişlerdir. Ör.: Kaş. *açılın-* : "açılmak" = Yak. *asılın-* : "açılmak" (Yıldız, 2011, s. 23); Kaş. *yundak* : "dışkı, gübre" = SUyg. *yuntak* : "at gübresi" (Ayazlı, 2018, s. 156); Kaş. *ekeç* : "küçük kız" = EUyg. *ekeç* : "küçük kız kardeş" (Röhrborn, 1977, s. 362); Kaş. *kirgin* : "bir aygırın kızgınlık dönemi" = Tuv. *kirgin* : "(hayvanlarda) kızgınlık, kızgınlık dönemi" (Ölmez, 2000, s. 134). Bu durumu destekleyecek en önemli referans noktalarından biri Türk dilinin eskicil özelliklerini bünyesinde barındıran Yakutçadır.

Günümüzde Sibirya'nın kuzeydoğusunda Yakutistan adı verilen bölgede yaşayan Yakutların bugünkü vatanlarına ne zaman geldikleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Fakat Yakutların ortak Türk dilinden uzun bir zaman önce ayrıldığı ve daha güneydeki bir bölgeden bugünkü yurtlarına göç ettikleri konusunda araştırmacıların hemfikir olduğu görülmektedir (Sağır, 2020, s. 10). Tunguz dilleri ile çevrili bir dil olan Yakutça bünyesinde pek çok eskicil ögeyi barındırmaktadır. Bu özelliğiyle Yakutçanın söz varlığı, karşılaştırmalı dil çalışmaları için oldukça önemli bir malzemedir. Buradan hareketle bu çalışma Sir Gerard Clauson'un XIII. yüzyıl öncesi döneme ait tarihî Türkçe metinlerin söz varlığını derlediği *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (1972) adlı etimolojik sözlüğünde hapax legomenon olarak tanımladığı *Dîvânu Lügâti't-Türk*'teki sözcükleri Yakutça ile karşılaştırmak ve bu sözcüklerin Yakutçada varlığını sürdürüp sürdürmediğini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, DLT'de ünsüzle başlayan Türkçe kökenli sözcüklerle

¹ Bu çalışmalara örnek olarak bk. Ölmez, 2008; Tezcan, 2008; Ölmez, 2011; Yıldız, 2011; Yıldız, 2014; Küçük ve Demirci, 2016; Yıldız, 2021; Uçar, 2012; Ata, 2012; Ayazlı, 2018; Demirci, 2018; Toprak, 2018; Doğan, 2019 ve Sağır, 2023.

sınırlandırılmıştır. DLT'deki bu sözcüklerin Yakutça karşılıklarını tespit etmek için temel olarak üç kaynak kullanılmıştır. Bunlardan ilki Pekarskiy'in (1917-1928) dört ciltlik *Slovar' yakutskogo yazıka* adlı eseri ve bu eserin TDK (1945) tarafından yayımlanan birinci cildinin tercümesidir. Bu tercüme A-M arasındaki sözcükleri içermektedir. Diğer iki kaynak ise basım yılı itibariyle Clauson'un etimolojik sözlüğünden sonra yayımlanan Sleptsov ve diğerlerinin (1972) *Yakutsko-russkiy slovar'* adlı eseri ile Yakutça üzerine yapılmış en güncel çalışmalardan biri olan ve Sleptsov ve diğerleri (2004-2018) tarafından hazırlanan 15 ciltlik *Bolşoy tolkoviy slovar' yakutskogo yazıka* adlı sözlüktür. Bu üç kaynak aracılığıyla EDPT'de hapax olarak tanımlanan *Dîvânu Lügâti't-Türk'*teki ünsüzle başlayan 32 sözcüğün aslında Yakutçada varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Çalışmamızda madde başı olarak aldığımız bu 32 sözcük dışında Karahanlı Türkçesine özgü gibi görünen *balıklan-*, *bışığla-*, *kârlan-*, *karlat-*, *keçtür-*, *keçürt-*, *kıdığla-*, *kıdığlan-*, *konuklaş-*, *kuçtur-*, *küdüş-*, *küze-*, *seşin-*, *sınarlar-*, *sühüklen-*, *taplat-*, *tarmaqlan-*, *tarmat-*, *tiklin-*, *tişet-*, *tizlin-*, *toplun-*, *tuğla-*, *tühürlen-*, *türlün-*, *yitükle-*, *yoğun-* sözcüklerinin Yakutça ile tanıklanabildiği daha önceden Yıldız'ın (2014), *Yakutçayla Tanıklanabilen Hapax Legomenon'lar-II: Ünsüzle Başlayan Hapax'ların Durumu* adlı makalesinde tespit edildiği için bunlar karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

2 Yakutçayla Tanıklanabilen Hapax Legomenon'lar

Bu başlık altında Clauson tarafından hapax legomenon olarak tanımlanan DLT'teki 32 sözcük ele alınmıştır. Bu sözcüklerin durumu başta Yakutça olmak üzere diğer Türk dilleriyle de karşılaştırılmış, elde edilen bulgular aşağıdaki alt başlıklarda verilmiştir.

2.1 bakığ *Hap. leg.?* DLT 'bakma, bakış' (Clauson, 1972, s. 313): **Yak.** *bıgu* 'bık-'ın isim biçimi' (Pekarskiy, 1945, s. 93), *bıhu* '1. biçim; tarz, usul, 2. görünüş, zevahir, tavır eda' (Sleptsov vd., 1972, s. 95); *bıgu* 'bık-'ın isim biçimi' (Sleptsov vd., 2005, s. 672).

Karahanlıca *bakığ* sözcüğü Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *bıgu*, *bıhu* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Yakutça biçim semantik açıdan Kâşgarlı'nın *bakığ* için verdiği anlamdan farklıdır. Yakutça *bıgu* sözcüğü Pekarskiy (1945) ve Sleptsov ve diğerlerinde (2005) anlam belirtilmeden yalnızca *bık-*'ın isim biçimi olarak verilmiştir.² Clauson'un (1972, s. 313) soru işareti ile hapax olarak belirttiği Karahanlıca *bakığ* sözcüğü Yakutça dışında Türkiye Türkçesinde *bakı* '1. özellikle dağlık yörelerde bir yamacın güneş ışınlarına, güneye veya kuzeye karşı konumunu belirleyen, bunun sonucu olarak da doğal şartlarını tespit eden durumu, 2. denetleme' (TDK, 2011, s. 237) ve Türkiye Türkçesi ağızlarında *bakı II* 'fal' (TDK, 2019, s. 492) ile tanıklanmaktadır.

2.2 batur- II *Hap. leg.* DLT 'koyunları bağlatmak' (Clauson, 1972, s. 308): **Yak.** *baaytar-* 'baay-'ın Ett. Bi.' (Sleptsov vd., 1972, s. 55).

² *bık-* 'dışarıya sarmak, çıkmak, gözükmek' (Pekarskiy, 1945, s. 93); *bık-* '1. (bir yerden dışarı) bakmak; çıkmak, sarmak; görünmek; 2. çıkmak, doğmak, yükselmek (bitkiler hk.); 3. (bir şey yüzünden) çıkıntı yapmak, çıkmak, ortaya çıkmak; dışarı çıkmak, dışarı fırlamak (cansız nesnelere hk.); 4. çıkmak, doğmak (gök cisimleri hk.); 5. (bir yere) varmak' (Sleptsov vd., 2005, s. 681-682).

Yakutçada *baaytar-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde anlam belirtilmeden yalnızca *baay-*'in ettirgen biçimi olarak değerlendirilmiştir. Sleptsov ve diğerleri *baay-* için "bağlamak, birbirine bağlamak, rabıta" anlamlarını vermiştir (1972, s. 54). Sözcük, Pekarskiy'de *baay- II* 'bağlamak, sarmak' şeklinde geçmekte ancak ettirgen çatılı biçimi yer almamaktadır (1945, s. 81). Clauson sözcüğün Moğolca *ba-* fiilinden türeyen ettirgen biçim olduğunu belirtmekte ve yalnızca bir örnekte görüldüğünü yazmaktadır. Karahanlıca *batur-* eylemi günümüzde Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *baaytar-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

2.3 bıçaklan- *Hap. leg.* DLT '(adam) bıçak sahibi olmak, bıçaklanmak' (Clauson, 1972, s. 295): **Yak.** *bısaxtan-* 'bıçak tedarik etmek; bıçağa sarılmak, bıçakla tehdit etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 99) > *bıhaxtan-* '1. bıçak sahibi olmak, bıçak almak, bıçaklanmak, 2. bıçakla saldırmak, bıçakla tehdit etmek' (Sleptsov vd., 1972, s. 95); *bıhaxtan-* '1. *bıhaxtaa-*'nın³ Dö. Bi.; 2. bıçaklanmak (tedarik etmek), bıçakla tehdit etmek' (Sleptsov vd., 2005, s. 767).

Clauson'da sözcüğün *bıçaklan-*'den türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında bir bilgi bulunmamaktadır. DLT'ye ait *bıçaklan-* eylemi Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *bısaxtan-* > *bıhaxtan-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Yakutça *bısaxtan-* > *bıhaxtan-* sözcüğü semantik olarak da Kâşgarlı'nın *bıçaklan-* için verdiği anlamla aynıdır. Clauson, Pekarskiy'deki (1945) bu Yakutça veriyi gözden kaçırmış ve hapax olarak tanımlamıştır. Sözcük, Yakutça dışında Kâşgarlı'nın verdiği anlamdan farklı olarak Azerbaycan Türkçesinde *bıçaklan-* 'bıçaklanmak (bıçaklanma yaraları)' (Tağıyev vd., 2006, s. 293); Özbekçede *piçoklan-* 'bıçak ile yaralanmak, bıçaklanmak' (Ma'rufov vd., 1981, s. 590); Tatarcada *piçaklan-* 'pıçakla-'nın Ed. Bi.⁴ (TRS, 1966, s. 730); Türkiye Türkçesinde *bıçaklan-* 'bıçaklamak işine konu olmak' (TDK, 2011, s. 327) ve Türkmencede *piçaklan-* 'pıçakla-'nın Ed. Bi.' (Tekin vd., 1995, s. 528) şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

2.4 bürileyü *Hap. leg.* DLT '(adam uludu) kurtlar gibi' (Clauson, 1972, s. 366): **Yak.** *börölüü* 'kurt gibi' (Pekarskiy, 1945, s. 126), *börölüü* 'kurt gibi' (Sleptsov vd., 1972, s. 79).

Karahanlıca *böri* sözcüğüne getirilen +*IA* isimden fiil yapma eki ve -(*y*)ü zarf-fiil ekiyle oluşturulmuş bu sözcüğün Yakutçadaki karşılığı çeşitli varyantları bulunan ve eklendiği isme "benzer, gibi" anlamlarını katan +*lüü* ekiyle türetilmiştir (Kruger, 1962, s. 115). Clauson'un hapax olarak tanımladığı Karahanlıca *bürileyü* sözcüğü bugün için yalnızca Yakutça ile tanımlanabilmektedir.

2.5 çart *Hap. leg.* DLT 'kırıntılar ve parçalar' (Clauson, 1972, s. 428): **Yak.** *sart I* '1. yonga, çıra; balık avlama sepeti yapmak için çubuklar hâlinde yarılan karaçam pedavrası, 2. uçlarında delikler bulunan ve o deliklere sokulan at kılından bağlarla sıkıştırma suretiyle bedenine sakatlanan yerine konulan tahtacıklar (cebireler)' (Pekarskiy, 1925, s. 201); *sart I* 'ince kalas, tahta ya da kıymık, çıra, tahta parçaları (örme

³ *bıhaxtaa-* 'bıçak temin etmek' (Sleptsov vd., 2005, s. 767).

⁴ *piçakla-* '1. kesmek; boğazlamak, bıçaklamak, hançerlemek, 2. bıçakla vurmak, (bir kişiyi) bıçaklamak' (TRS, 1966, s. 730).

sepet için)' (Sleptsov vd., 1972, s. 317); *sart II* 'sepetlerin örüldüğü geniş kıymıklar vb.' (Sleptsov vd., 2011, s. 286).

Karahanlıca *çart* sözcüğü Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak varlığını devam ettirmektedir. Sözcük, Yakutça dışında Türkiye Türkçesi ağızlarında da *çart* 'suların getirdiği çörçöp' (TDK, 2019, s. 1084) şeklinde tanımlanabilmektedir.

2.6 kaŋ II *Hap. leg.?* DLT 'kaz böyle bir ses çıkarmak' (Clauson, 1972, s. 630): **Yak.** *han II* 'yansıma ses' (Pekarskiy, 1945, s. 327).

Yakutçada varlığını sürdüren bu sözcük Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2012) görülmemektedir. Karahanlıca yansıma seslerden biri olan *kaŋ* sözcüğü Yakutça dışında Hakasçada *han II* 'cıvıltı, cıvıldaşma' (Arıkoğlu, 2005, s. 144) ve Kırgızcada *kaŋ II* 'yansıma ses' (Yudahin, 1985, s. 341) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.7 kargaş- *Hap. leg.* DLT 'iki kişi birbirine lanet etmek' (Clauson, 1972, s. 656): **Yak.** *kıras-* '1. birlikte birisini tel'in etmek, 2. birbirini tel'in etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 501); *kıras-* 'lanet etmek, lanet okumak, lanetlemek, ilençlemek, kargımak; birine lanet getirmek, birini tel'in etmek' (Sleptsov vd., 1972, s. 209); *kıras-* '*kıraa-*'nın⁵ İşt. Bi.' (Sleptsov vd., 2008, s. 312).

Yukarıda Karahanlıca *kargaş-* ile karşılaştırılan Yakutça biçim semantik açıdan Kâşgarlı'nın *kargaş-* için verdiği aynı anlamda varlığını devam ettirmektedir. Fonetik açıdan ise sözcüğün Yakutçanın ses kurallarına göre **kıraas-* şeklinde olması beklenirdi. Clauson'da sözcüğün *karga-*'dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *kargaş-* sözcüğü günümüzde Yakutça dışında; Çuvaşçada *harkaş-* / *harhaş-* / *harkış-* 'birbirine bağırarak, homurdanmak (köpekler hak.); kavga etmek, tartışmak, ağız kavgası yapmak, birbirine küfretmek, sövüşmek' (Fedotov, 1996, s. 312); Hakasçada *hargas-* '(birbirini) lanetlemek, (birbirine) beddua etmek, kargışmak' (Arıkoğlu, 2005, s. 153) ve Türkmencede *gargas-* '*harga-*'nın İşt. Bi.' (Tekin vd., 1995, s. 233) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.8 kattur- *Hap. leg.?* DLT 'ipliğin iğneye döndürülmesini (geçirilmesini) emretmek; kavrulmuş tahılı yağla karıştırmak; iki şeyi birbirine karıştırmak' (Clauson, 1972, s. 605): **Yak.** *kıttar-* 'birleşmek, katılmak, bir şeye yahut bir kimseye ilhak olunmak, bir şeye yanaşmak, uymak, muvafakat etmek; bir araya gelmek, birleşmek, iştirak etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 511).

Yukarıda Karahanlıca *kattur-* ile karşılaştırılan Yakutça biçim semantik olarak Kâşgarlı'nın *kattur-* için verdiği aynı anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *kıttar-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Sözcük, Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2008) bulunmamaktadır. Clauson'un hapax olarak tanımladığı bu sözcük Yakutça dışında; Dolgancada *kıttar-* '1.katmak, birleştirmek; 2. evlendirmek' (Stachowski, 1993, s. 171); Kırgızcada *kattır-* '*kat-* V'in Et.

⁵ *kıraa-* 'ihanet etmek, hainlik etmek; (birine) sert bir şekilde küfretmek, sövmek' (Sleptsov vd., 2008, s. 293-294).

Bi.⁶ (Yudahin, 1985, s. 360) ve Tuvacada *kattır-* 'gülmek, katıla katıla gülmek' (Ölmez, 2007, s. 193) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.9 kazılın- *Hap. leg.* DLT 'zemin kırılmak ve içinde delikler oluşmak' (Clauson, 1972, s. 684): **Yak.** *xasılın-* 'kökün manasına göre; kazılmış, çukurlaştırılmış, kazıp çıkarılmış' (Pekarskiy, 1945, s. 346) > *xahılın-* '*manna xanaaba xahillibit*; buraya bir hendek kazılmış'⁷ (Sleptsov vd., 1972, s. 487); *xahılın-* '*xas-* I'in Ed. Bi.'⁸ (Sleptsov vd., 2016, s. 434).

Clauson'da sözcüğün *kazıl-*'dan türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *kazılın-* sözcüğü Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *xasılın-* > *xahılın-* şeklinde Yakutçada varlığını devam ettirmektedir. Semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *kazılın-* için verdiği anlamla aynıdır. Bu sözcük de günümüz Türk dilleri içinde yalnızca Yakutça ile tanıklanabilmektedir.

2.10 kığlat- *Hap. leg.* DLT 'toprağını hayvan gübresiyle gübrelemek; atını işletmek' (Clauson, 1972, s. 610): **Yak.** *kiillet-* 'gübreletmek, defi hacet ettirmek (adam ve hayvan hk.)' (Pekarskiy, 1945, s. 529).

Yukarıda verilen Karahanlıca *kığlat-* eyleminin Yakutçada ses bakımından öndamaksillaşarak *kiillet-* biçiminde varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Yakutçada öndamaksillaşma çok yaygın görülen bir ses olayı olmasa da bunun örneklerine rastlamak mümkündür.⁹ Yakutça biçim, semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *kığlat-* eylemi için verdiği aynı anlamda kullanılmaktadır. Clauson sözcüğü *kığ* biçiminde GB Osm.'da varlığını sürdürdüğünü yazmakta ancak *kığla-*'nın ettirgen biçimi olan *kığlat-*'ı hapax olarak tanımlamaktadır. Karahanlıca *kığlat-* eylemi bugün için yalnızca Yakutçayla tanıklanmaktadır. Sözcük Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2008) görülmemektedir.

2.11 kıımızlan- *Hap. leg.* DLT 'fermente edilmiş kısırak sütüne sahip olmak' (Clauson, 1972, s. 629): **Yak.** *kımıstan-* 'kıımız yapmak, hazırlamak; kıımızlanmak, hazır olmak (kıımız hk.)' (Sleptsov vd., 1972, s. 207); *kımıstan-* I '*kımıstaa-* I'in Ed. Bi.'¹⁰ (Sleptsov vd., 2008, s. 263).

Clauson'da (1972, s. 629) sözcüğün *kıımız*'dan türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *kıımızlan-* eylemi günümüz Türk dilleri içinde yalnızca Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *kımıstan-* şeklinde tanıklanabilen ender sözcüklerden biridir. Yakutça biçim semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *kıımızlan-* için vermiş olduğu anlamla aynıdır. Sözcük Sleptsov ve diğerlerinde (1972, 2008) yer almasına rağmen Pekarskiy'de (1917, 1945) görülmemektedir.

⁶ *kat-* V 'eklemek, katmak (2. madde)' (Yudahin, 1985, s. 358).

⁷ Yakutçada *xahılın-* maddesinde verilen *manna xanaaba xahillibit* ibaresindeki 'xahlı' sözcüğü 'kazılmak, kazılmış olmak' anlamında verilmiştir' (Sağır, 2020, s. 241).

⁸ *xas-* I '1. kazmak, bellemek, eşmek, küremek (toprak, kar, tahıl yığını); (bir şeyi) çıkarmak; 2. dikkatlice aramak, (bir şeyi) aramak, elle yoklamak; 3. elde etmek; (toynaklarıyla karın altından yem) çıkarmak (Yakut atları ve geyikleri hk.)' (Sleptsov vd., 2016, s. 419-420).

⁹ bk. *yıldızlan-* ve *yumun-*

¹⁰ *kımıstaa-* I 'kısırak sütünden kıımız hazırlamak, pişirmek' (Sleptsov vd., 2008, s. 262).

2.12 kınış- *Hap. leg.* DLT ‘genç erkekler iş başında enerjik olmak (ilişkiden zevk aldıkları zaman)’ (Clauson, 1972, s. 640): **Yak.** *kınıs-* ‘çiftleşmek, cinsî münasebette bulunmak’ (Pekarskiy, 1945, s. 499).

Karahanlıca *kınıs-* eylemi de Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *kınıs-* şeklinde tanımlanabilmektedir. Fakat Yakutça biçim semantik açıdan Kâşgarlı’nın *kınıs-* için verdiği anlamdan biraz farklı anlamda varlığını devam ettirmektedir. Sözcük Pekarskiy’de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2012) bulunmamaktadır. Clauson, sözcüğün *kın-*’dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sözcük günümüzde Yakutça dışında Hakaşçada da *hınıs-* ‘(birbirini) sevmek, sevişmek’ (Arıkoğlu, 2005, s. 172) şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

2.13 kırkış- *Hap. leg.?* DLT ‘yünü ve saçı kırpmada yardımcı olmak’ (Clauson, 1972, s. 656): **Yak.** *kırğıs-* II ‘birisiyle bıçaklaşmak’ (Pekarskiy, 1945, s. 503); *kırğıs-* ‘*kirt-*’ın İşt. Bi.’ (Sleptsov vd., 1972, s. 210); *kırğıs-* I ‘1. *kirt-*’ın¹¹ İşt. Bi.; 2. tartışmak, münakaşa etmek; şiddetle savaşmak, kavga etmek’ (Sleptsov vd., 2008, s. 322).

Karahanlıca *kırkış-* eylemi Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *kırğıs-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Fakat semantik açıdan Kâşgarlı’nın *kırkış-* için verdiği anlamdan farklıdır. Yakutçada *kırğıs-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde (1972) anlam belirtilmeden yalnızca *kirt-*’ın işteş biçimi olarak verilmiştir. Sleptsov ve diğerleri *kirt-* eylemi için ‘1. kesmek, kırmak; 2. kırmak, kökünü kazımak; yok etmek, imha etmek; kökünü kazımak; bozmak, harap etmek, imha etmek, tahrip etmek, yıkmak, yok etmek’ (1972, s. 210) anlamlarını vermiştir. Clauson’un soru işareti ile hapax olarak tanımladığı DLT’ye ait *kırkış-* eylemi Yakutça dışında Kazakçada *kırkıs-* ‘çatışmak, çekişmek, dalaşmak’ (Koç, Bayniyazov & Başkapan, 2003, s. s. 349); Kırgızcada *kırkış-* II ‘kırk- III’ün İşt. Bi.’¹² (Yudahin, 1985, s. 495); Özbekçede *kırkış-* ‘kırk-’ın İşt. Bi.’¹³ (Ma’rufov vd., 1981, s. 583); Tatarcada *kırkış-* ‘kesmeye, kırmaya yardımcı olmak’ (TRS, 1966, s. 509); Türkmencede *gırkış-* ‘gırk-’ın İşt. Bi.’¹⁴ (Tekin vd., 1995, s. 263); Türkiye Türkçesi ağızlarında *kırkış-* ‘çekişmek, kavga etmek’ (TDK, 2019, s. 2830); ve Yeni Uygurcada *kırkış-* ‘beraber kesmek, kesişmek, beraber kazmak, kazışmak’ (Necip, 1995, s. 237) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.14 münle- *Hap. leg.* DLT ‘çorbayı yudumlamak’ (Clauson, 1972, s. 769): **Yak.** *minnee-* ‘(hastayı) et suyu ile beslemek’ (Pekarskiy, 1945, s. 634); *minnee-* ‘çorba pişirmek, et suyu pişirmek’ (Sleptsov vd., 1972, s. 239); *minnee-*, *miinne-* ‘1. çorba pişirmek; 2. onarmak, tamir etmek’ (Sleptsov vd., 2009, s. 260).

¹¹ *kirt-* ‘1. kesmek, dilimlemek; kırmak; budamak, biçmek (ör. saç, çimen); 2. bozmak, ihlal etmek, imha etmek, yıkmak, yok etmek; vurmak, öldürmek’ (Sleptsov vd., 2008, s. 333).

¹² *kırk-* III ‘1. kesmek, kırmak, budamak; kesmek, uçurmak; geçmek, katetmek, 2. çıkarmak, sökmek’ (Yudahin, 1985, s. 495).

¹³ *kırk-* ‘1. kesici bir alet ile kesmek, bıçaklamak, 2. kesmek ya da kestirmek (saç, sakal vb.), 3. *mec.* azaltmak, kısmak, 4. *mec.* örtmek, kapatmak, 5. *mec.* kestirme yoldan gitmek’ (Ma’rufov vd., 1981, s. 583-584).

¹⁴ *gırk-* ‘kesmek, kırmak’ (Tekin vd., 1995, s. 263).

Clauson'da sözcüğün *mün II*'den (bün II) türediği ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *münle-* eylemi Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *minnee-* şeklinde tanıklanabilmektedir. Semantik açıdan ise Pekarskiy'nin (1945) tanımı Kâşgarlı'nın *münle-* için verdiği anlamla benzerlik gösterirken Sleptsov ve diğerlerinde (1972, 2009) farklıdır. Sözcük Yakutça dışında Tuvacada da *münne-* 'çorba içmek' (Ölmez, 2007, s. 221) olarak tanıklanabilmektedir.

2.15 münret- *Hap. leg.* DLT 'boğayı böğürtmek; ateş, tencereyi şiddetli ve gürültülü bir şekilde kaynatmak; bir öküz gibi böğürmesini ve bağırmasını sağlayana kadar adamı dövmek' (Clauson, 1972, s. 770): **Yak.** *menjiret-* 'menjiree-'nin Ett. Bi.'¹⁵ (Sleptsov vd., 1972, s. 248).

Yakutçada *mönjiree-* 'böğürmek' (Pekarskiy, 1945, s. 627; Sleptsov vd. 1972, s. 243; Sleptsov vd., 2009, s. 321) biçimi olmasına rağmen bunun ettirgen şekli olan **mönjiret-* sözcüğüne kaynaklarda rastlanılmamaktadır. Karahanlıca *münret-* eylemi Yakutçada, gerileyici benzeşmeye uğrayarak *menjiret-* şeklinde varlığını sürdürmektedir. Yakutça biçim semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *münret-* için verdiği anlamla benzerlik göstermektedir. Clauson'da sözcüğün *münre-*'den türeyen ettirgen biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yakutçada *menjiret-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Pekarskiy'de (1972) ve Sleptsov ve diğerlerinde (2009) yer almazken Sleptsov ve diğerlerinde (1972) anlam belirtilmeden yalnızca *menjiree-*'nin ettirgen biçimi olarak verilmiştir. DLT'ye ait *münret-* eylemi günümüzde Yakutçada varlığını sürdüren ender sözcüklerden biridir.

2.16 sağış- *Hap. leg.* DLT 'sağımda yarışmak ve yardımlaşmak' (Clauson, 1972, s. 817): **Yak.** *ias-* II 'sağmaya yardım etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 405); *ias-* 'ia- I'in İşt. Bi.'¹⁶ (Sleptsov vd., 1972, s. 521); *ias-* I 'ia- I'in İşt. Bi.'¹⁷ (Sleptsov vd., 2017, s. 339).

Clauson'da sözcüğün *sağ-*'dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *ias-* şeklinde Yakutçada varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde (1972, 2017) anlam belirtilmeden yalnızca *ia-* I'in işteş biçimi olarak verilmiştir. Sözcük günümüzde Yakutça dışında Altaycada da *saaş-* 'birlikte sağmak' (Gürsoy-Naskali, Duranlı, 1999, s.147); Özbekçede *sogış-* 'sog-'un İşt. Bi.'¹⁸ (Ma'rufov vd., 1981, s. 74) ve Tatarcada *saviş-* 'sav- I'in İşt. Bi.'¹⁹ (TRS, 1966, s. 762) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.17 satığla- / satığlaş- *Hap. leg.* DLT 'ticaret yapmak' (Clauson, 1972, s. 801): **Yak.** *atulaa-* 'satmak; ticaret yapmak; *atımı atulaa:* alışveriş etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 42); *atulas-* 'satın almak, birisinden bir şeyi almak; alışveriş etmek' (Pekarskiy, 1945, s. 42); *atulaa-* 'satmak, satıp savurmak; satmak, ihanet etmek' (Sleptsov vd., 1972, s. 52); *atulas-* 'satın almak, almak, alışveriş yapmak' (Sleptsov vd., 1972, s. 53); *atulaa-* '1. satmak (ticari sözleşme hk.); 2. aldatmak, ihanet etmek, satmak' (Sleptsov vd., 2004, s. 661); *atulas-* 'satın almak, almak (Sleptsov vd., 2004, s. 662).

¹⁵ *menjiree-* 'böğürmek (boğa hk.), anırmak; homurdanmak, mırıldamak' (Sleptsov vd., 1972, s. 248).

¹⁶ *ia-* I 'süt sağmak, sağmak; yumurtlamak' (Sleptsov vd., 1972, s. 519).

¹⁷ *ia-* I 'süt sağmak, sağmak (ör. inek, kısrak)' (Sleptsov vd., 2017, s. 306).

¹⁸ *sog-* 'süt sağmak' (Ma'rufov vd., 1981, s. 74).

¹⁹ *sav-* I '1. süt sağmak, 2. *mec.* çekmek, germek, uzatmak' (TRS, 1966, s. 761).

Clauson, DLT'de geçen *satıĝla-* ve *satıĝlaş-* eylemlerinin aynı anlamda kullanıldıklarını fakat *satıĝlaş-* biçiminin daha doğru olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde Erdal (1991, s. 565) ve Kaçalın ve Ölmez de (2019, s. 395) her iki şekilde kullanılan bu eylemlerden *satıĝlaş-* biçiminin daha doğru olduğunu belirtmektedirler. Yukarıda da görüldüğü üzere Karahanlıca *satıĝla-* ve *satıĝlaş-* eylemleri bugün Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *atulaa-* ve *atulaas-* şeklinde Yakutçada varlığını sürdürmektedir. Semantik açıdan da Yakutçadaki biçimlerin Kaşgarlı'nın *satıĝla-* ve *satıĝlaş-* eylemleri için verdiği anlamla büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Sözcüğün *satıĝlaş-* şekli Yakutçada dışında Başkurtçada *hatıvlaş-* '1. pazarlık etmek, 2. tartışmak, münakaşa etmek' (Özşahin, 2017, s. 187); Kumukçada *satıvlaş-* 'pazarlık yapmak, pazarlık etmek' (Pekacar, 2011, s. 289) ve Tatarcada *satulaş-* '1. pazarlık yapmak, çekişmek, anlaşma yapmak; 2. mec. tartışmak, ağız kavgası yapmak' (TRS, 1966, s. 780) şeklinde varlığını sürdürürken *satıĝla-* biçimi Yakutça dışında Dolgancada *atulaa-* 'satmak' (Stachowski, 1993, s. 40) şeklinde tanımlanabilmektedir.

2.18 seşin-²⁰ *Hap. leg.* DLT 'adam kölesini dövmele tehdit etmek ve ona doğru ilerlemek; neredeyse yularından kurtulmak' (Clauson, 1972, s. 856): **Yak.** *esin-* 'uçup kaybolmak, yok olmak, boşalmak (silah hk.: boşalmak, atılmak); buzdan çözülmek (nehir hk.)' (Pekarskiy, 1945, s. 297) > *ehin-* '1. dışarı atmak, bir yana (kenara) atmak, püskürtmek, bir yana itmek; kesmek, çıkarmak, 2. tükenmek, bitmek, ortadan kalmak, yok olmak, 3. boşaltmak, deşarj etmek; yıkmak, bozmak, 4. ortaya çıkmak, meydana çıkmak, gün ışığına çıkmak, örtüsü kalkmak (nehir hk.)' (Sleptsov vd., 1972, s. 548); *ehin-* '1. *es l'in* Ed. Bi.; 2. boşalmak (ateşli silahlar ya da avlanma aletleri (olta vb.) hakkında; patlamak, infilak etmek (dinamit hk.); ateşlemek (silah hk.); 3. bitirmek, tüketmek (tüm güçleri), harcamak, kullanmak, tüketmek (tüm stokları); 4. örtüsü kalkmak, ortaya çıkmak; kurtulmak, bağımsızlığına kavuşmak; boşalmak, tahliye edilmek; buz örtüsü çözülmek (ilkbaharda nehir hk.)' (Sleptsov vd., 2018, s. 373-374).

Karahanlıca *seşin-* eylemi, Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *esin-* > *ehin-* şeklinde günümüz Türk dilleri içinde yalnızca Yakutçada varlığını devam ettirmektedir. Sözcüğün Yakutça biçimi semantik açıdan Kaşgarlı'nın *seşin-* için verdiği anlamdan biraz farklılık göstermektedir.

2.19 sıkırış- *Hap. leg.* DLT 'kekliklerin hepsi ıslık çalmak; ayrıca yılanlar vb. ıslık çaldıklarında (tısladıklarında) kullanılır' (Clauson, 1972, s. 816): **Yak.** *ıgırıs-* 'kökün anlamına göre; karşılıklı seslenmek' (Pekarskiy, 1945, s. 407).

Clauson'da sözcüğün *sıkır-*'dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında bir bilgi yer almamaktadır. Karahanlıca *sıkırış-* eylemi Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *ıgırıs-* biçiminde Yakutçada varlığını sürdürmektedir. Sözcüğün Yakutça biçimi semantik olarak da Kaşgarlı'nın *sıkırış-* için verdiği anlama yakındır. Karahanlıca *sıkırış-* ile karşılaştırılan Yakutça *ıgırıs-* eylemi Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2017) bulunmamaktadır. Sözcük, Yakutça dışında Altaycada *sıgırıs-*

²⁰ Clauson'da *sesin-* olarak verilen madde başı, Nadelyayev vd. (1969, s. 497), Dankoff ve Kelly (1985, s. 159), Atalay (2006, s. 508), Ercilasun ve Akkoyunlu (2018, s. 815) ve Kaçalın ve Ölmez'e dayanarak *seşin-* şeklinde düzeltilmiştir (2019, s. 401).

'birbirine ıslık çalmak' (Gürsoy-Naskali, Duranlı, 1999, s. 153); Hakasçada *sıgırıs-* '1.gıcırdaşmak, (birbirine) ıslık çalmak; 2. birlikte ıslık çalmak' (Arikoğlu, 2005, s.421) ve Türkmencede *sıgırıs-* 'sıgır-'ın İşt. Bi.'²¹ (Tekin vd., 1995, s. 574) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.20 söküğ²² *Hap. leg.* DLT 'şiddetle lanetlemek (ya da taciz etmek)' (Clauson, 1972, s. 820): **Yak.** *üöğüü* 'kökün anlamına göre: küfür, kötü konuşma, sövüşme, azarlama, ayıplama; ağız kavgası, münakaşa; çekiştirme, dedikodu, kov' (Pekarskiy, 1928, sü. 3134); *üöğüü* 'küfür, sövgü, kötü konuşma, sövüş, azarlama, ayıplama' (Sleptsov vd., 1972, s. 454); *üöğüü* 'üöx-'ün isim biçimi'²³ (Sleptsov vd., 2015, s. 467).

Clauson'un hapax olarak ele aldığı Karahanlıca *söküğ* sözcüğü Yakutçada Kâşgarlı'nın *söküğ* için verdiği aynı anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *üöğüü* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Sözcük, günümüz Türk dilleri içinde bugün için yalnızca Yakutça ile tanımlanabilmektedir.

2.21 taplaş- *Hap. leg.* DLT '(hepsi) memnun olmak, hoşnut olmak' (Clauson, 1972, s. 440): **Yak.** *taptas-* 'birbirini sevmek, sevişmek (sevgisini uyandırmak, hoşlanmak), tatlı diller dökmek, kompliman yapmak, (birine) aşık olmak, gönül vermek, gönlünü kaptırmak, tutulmak' (Pekarskiy, 1925, sü. 2563); *taptas-* 'birbirini sevmek, sevişmek; karşılıklı olarak birbirinden hoşlanmak, birbirini beğenmek'²⁴ (Sleptsov vd., 1972, s. 375); *taptas-* 'taptaa-'nın İşt. Bi.' (Sleptsov vd., 2013, s. 232).

Clauson'da sözcüğün *tapla-*'dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *taplaş-* sözcüğü Yakutçada Kâşgarlı'nın *taplaş-* için verdiği aynı anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *taptas-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Sözcük, Yakutça dışında Karacay-Malkar Türkçesinde *tablaş-* 'uygun hâle gelmek, rahatlamak' (Tavkul, 2020, s. 334) şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

2.22 tizin- *Hap. leg.?* DLT 'kendi incilerini dizmek' (Clauson, 1972, s. 576): **Yak.** *tihin-* '1. dizmek, geçirmek, takmak (kendi için); 2. bağını bağlayıp sıkamak, dikmek, sıkamak (kendisi)' (Sleptsov vd., 1972, s. 386); *tihin-* 'tis- I'in Ed. Bi.'²⁵ (Sleptsov vd., 2013, s. 382).

²¹ *sıgır-* 'ıslık çalmak' (Tekin vd., 1995, s. 574).

²² Clauson'da *söküğ* olarak verilen madde başı, Dankoff ve Kelly (1985, s. 166), Ercilasun ve Akkoyunlu (2018, s. 831) ve Erdal'a (1991, s. 270) dayanarak *söküğ*, şeklinde düzeltilmiştir. Erdal (1991, s. 270) sözcüğün CC.'ta *sök-* şeklinde geçtiğini belirtip, Le Coq, EDPT vb.'deki *sög-* biçimindeki yazımı doğru kabul etmemektedir. Ercilasun ve Akkoyunlu (2018, s. 427), sözcüğün Hak. *sök-* II 'sövmek, kötü söylemek' ve Şor *sök-* '1. sövmek, küfür etmek, hakaret etmek' örneklerinden hareketle Eski Türkçede de sözcüğün sonundaki ünsüzün tonsuz olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca sözcüğün CC.'ta *sök-* 'sövmek' şeklinde tanımlanabildiğini yazmışlardır. Sözcük, Atalay'da (2006, s. 532) *sögük*, Nadelyayev vd.'de (1969, s. 510) ise *sökük* şeklindedir.

²³ *üöx-* 'küfretmek, sövmek, sövüp saymak, azarlamak, çıkışmak, paylamak, hakaret etmek' (Sleptsov vd., 2015, s. 515).

²⁴ *taptaa-* '1. birine karşı sevgi hissetmek, hoşlanmak; 2. bağımlı olmak, düşkün olmak; 3. şefkat, sevgi göstermek; sevmek, sevip okşamak; 4. nezaket göstermek, nazik olmak' (Sleptsov vd., 2013, s. 226-227).

²⁵ *tis- I* '1. dizmek, geçirmek; 2. sıkamak, sıkıp bağlamak (örn: büyük çanta, sırt çantası), ip, bağ vb. deliklerden veya ilmeklerden geçirme; 3. belirli bir fenomeni sanatsal olarak tasvir etmek için estetik

Clauson'da sözcüğün *tiz-*'den türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Clauson'un soru işareti ile hapax olarak verdiği Karahanlıca *tizin-* eylemi Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *tihin-* şeklinde varlığını sürdürmektedir. Sözcüğün Yakutça biçimi semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *tizin-* için verdiği anlamla aynıdır. Günümüzde yalnızca Yakutça ile tanıklanabilen bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde yer almasına rağmen muhtemel **tisin-* biçimiyle Pekarskiy'de (1927) bulunmamaktadır.

2.23 tiziş- *Hap. leg.* DLT 'dizmede yarışmak ve yardımlaşmak (birlikte dizmek)' (Clauson, 1972, s. 577): **Yak.** *tihis-* 'tis-'in İşt. Bi.'²⁶ (Sleptsov vd., 1972, s. 386); *tihis-* 'tis-'in İşt. Bi.'²⁷ (Sleptsov vd., 2013, s. 382).

Clauson'da sözcüğün *tiz-*'den türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *tiziş-* eylemi Yakutçada Kâşgarlı'nın *tiziş-* için verdiği aynı anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *tihis-* şeklinde varlığını sürdürmektedir. Yakutçada *tihis-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde bulunmasına rağmen muhtemel **tisis-* biçimiyle Pekarskiy'de (1927) yer almamaktadır. Karahanlıca *tiziş-* eylemi Yakutça dışında Altaycada *tiziş-* 'birlikte dizmek' (Gürsoy-Naskali ve Duranlı, 1999, s. 179); Kırgızcada *tiziş-* 'tiz- II'nin İşt. Bi.'²⁸ (Yudahin, 1985, s. 233); Tatarcada *tězëş-* 'tëz-'in İşt. Bi.'²⁹ (TRS, 1966, s. 875) ve Türkmencede *düzüş-* 'düz-'ün İşt. Bi.'³⁰ (Tekin vd., 1995, s. 188) şeklinde varlığını sürdürmektedir.

2.24 türüş- *Hap. leg.?* DLT '(parşömeni) yuvarlamada (dürmede) yardım ve yarış etmek' (Clauson, 1972, s. 554): **Yak.** *tüürüs-* 'tüür-'ün İşt. Bi.'³¹ (Sleptsov vd., 1972, s. 417); *tüürüs-* 'tüür-'ün İşt. Bi.'³² (Sleptsov vd., 2014, s. 325).

Karahanlıca *türüş-* eylemi Yakutçada Kâşgarlı'nın verdiği aynı anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *tüürüs-* şeklinde varlığını sürdürmektedir. Yakutça *tüürüs-* sözcüğü Sleptsov ve diğerlerinde bulunmasına rağmen Pekarskiy'de (1927) görülmemektedir. Clauson'un *tür-*'den türeyen işteş biçim ve soru işareti ile hapax olarak verdiği bu sözcük günümüzde Yakutça dışında Altaycada *türüş-* 'birlikte katlamak, sıvamak' (Gürsoy-Naskali ve Duranlı, 1999, s. 190); Hakaşçada *türüş-* "birlikte dürmek, toplamak, yığmak' (Arıkoğlu, 2005, s. 535); Kırgızcada *türüş-* 'tür-

açıdan zarif sözcükleri seçip sıralamak, bir araya getirmek; 4. dedikodu toplamak' (Sleptsov vd., 2013, s. 378-379).

²⁶ *tis-* '1. dizmek, geçirmek; sap takmak, geçirmek, takmak; 2. bağını bağlayıp sıkamak; kaytanla (sicimle) dikmek' (Sleptsov vd., 1972, s. 385).

²⁷ bk. *tis-* I

²⁸ *tiz-II* '1. dizmek, 2. sıraya dizmek, hizaya getirmek' (Yudahin, 1985, s. 233).

²⁹ *tëz-* '1. dizmek, geçirmek; 2. sıralamak, düzenlemek' (TRS, 1966, s. 875).

³⁰ *düz-* '1. dizmek, 2. toplamak, parçaları yerli yerine koymak, 3. akort etmek, 4. kurmak' (Tekin vd., 1995, s. 186).

³¹ *tüür-* 'dürmek, bükmek, yuvarlamak, rulo yapmak; azaltmak, daraltmak, indirmek; çevirmek, dönmek, kıvrırmak, sapmak, vurmak; dönmek, sapmak; büküp kaldırmak; sığmak, toplamak; yumaklamak, sarıp dolamak' (Sleptsov vd., 1972, s. 417).

³² *tüür-* '1. bükmek, burmak, katlamak; sarmak, dürmek; 2. zorlamak, mecbur etmek' (Sleptsov vd., 2014, s. 324).

İl'nin İşt. Bi.'³³ (Yudahin, 1985, s. 286) ve Tatarcada *törëş-* 'tör-'ün İşt. Bi.'³⁴ (TRS, 1966, s. 957) şeklinde tanımlanabilmektedir.

2.25 yarınla- *Hap. leg.* DLT 'kürek kemiğine vurmak' (Clauson, 1972, s. 971): **Yak. sarınnaa-** 'omuzlamak, omuz vurmak, omuzuyla vurmak' (Pekarskiy, 1925, sü. 2114).

Clauson'da (1972, s. 971) sözcüğün *yarın'*dan türediği ve hapax olduğu dışında bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *yarınla-* eylemi Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *sarınnaa-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Yakutça biçim semantik açıdan da Kâşgarlı'nın *yarınla-* için verdiği anlamla aynıdır. Günümüzde yalnızca Yakutça ile tanımlanabilen bu sözcük Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972, 2011) bulunmamaktadır.

2.26 yértür- *Hap. leg.* DLT 'dalı böldürmek, yardımcı' (Clauson, 1972, s. 961): **Yak. siirder-** 'siir-'in Ett. Bi.'³⁵ (Sleptsov vd., 1972, s. 322); *siirder-* 'siir-'in Ett. Bi.'³⁶ (Sleptsov vd., 2011, s. 372).

Karahanlıca *yértür-* sözcüğü Yakutçada, dilin ses gelişmelerine uygun olarak *siirder-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde bulunmasına rağmen Pekarskiy'de (1926) görülmemektedir. Clauson'un *yer-* 'den türeyen ettirgen biçim ve hapax olarak belirttiği Karahanlıca *yértür-* sözcüğü bugün için yalnızca Yakutça ile tanımlanabilmektedir.

2.27 yıldızlan- *Hap. leg.* DLT 'ağaç iyi köklenmek; (insan) bir yerde kök salmak' (Clauson, 1972, s. 924): **Yak. silisten-** 'kökleşmek, yerleşmek, kök salmak, köklenmek, kök tutmak' (Pekarskiy, 1925, sü. 2220); *silisten-* 'kök salmak' (Sleptsov vd., 1972, s. 323); *silisten-* '1. kök vermek, kök salmak, köklenmek; 2. kökler ayrılmak, baş vermek' (Sleptsov vd., 2011, s. 389).

Clauson'da sözcüğün *yıldız'*dan türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bulunmamaktadır. Karahanlıca *yıldızlan-* eylemi Yakutçada Kâşgarlı'nın *yıldızlan-* eylemi için verdiği aynı anlamda, ses bakımından ise öndamaksillaşip, Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *silisten-* şeklinde varlığını sürdürmektedir. Bu sözcük günümüzde yalnızca Yakutça ile tanımlanabilmektedir.

2.28 yoğuş- *Hap. leg.* DLT 'silmede yardımcı olmak' (Clauson, 1972, s. 894): **Yak. sotus-** 'sot-'un İşt. Bi.'³⁷ (Sleptsov vd., 1972, s. 335); *sotus-* '1. sot-'un İşt. Bi.; 2. (biriyle) yumruk yumruğa dövüşmek, kavga etmek'³⁸ (Sleptsov vd., 2011, s. 557).

Clauson'da sözcüğün *yod-*'dan türeyen işteş biçim ve hapax olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *yoduş-* eylemi Yakutçanın ses

³³ *tür-*'sarmak, paketlemek, sıvamak (pantolonun paçalarını), 2. gözden geçirmek, muayene etmek' (Yudahin, 1985, s. 284).

³⁴ *tör-* 'sarmak, sarmalamak, yuvarlamak, kıvırmak' (TRS, 1966, s. 959).

³⁵ *siir-* 'yarmak; delmek, deşmek; parçalamak, paramparça etmek, yırtmak' (Sleptsov vd., 1972, s. 322).

³⁶ *siir-* 'yırtmak, parçalamak, paramparça etmek, yarmak, ayırmak' (Sleptsov vd., 2011, s. 372).

³⁷ *sot-* 'sürmek, ovmak; silmek; kurulamak, kurutmak' (Sleptsov vd., 1972, s. 335).

³⁸ *sot-* '1. kurutmak; kurulamak, silmek; 2. üstünü örtmek, kapamak, saklamak; giymek; 3. (bir yazıyı) çizmek, silmek, karalamak; temizlemek, kazımak; 4. kurtarmak, serbest bırakmak; bir borcu affetmek; 5. bozmak, harap etmek, yok etmek; (ortadan) kaldırmak, silip süpürmek' (Sleptsov vd., 2011, s. 551-552).

gelişmelerine uygun olarak Yakutçada *sotus-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Yakutçada *sotus-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde bulunurken Pekarskiy'de (1926) görülmemektedir. Karahanlıca *yoduş-* eylemi bugün için yalnızca Yakutçayla tanıklanabilen sözcüklerden biridir.

2.29 yularla- *Hap. leg.* DLT '(atı) yularlamak' (Clauson, 1972, s. 932): **Yak.** *sulardaa-* 'dizginlemek (atı), dizgin giydirmek, yular takmak' (Pekarskiy, 1925, sü. 2328); *sulardaa-* 'yular giymek, geçirmek, takmak' (Sleptsov vd., 1972, s. 341); *sulardaa-* 'yular giymek, geçirmek, takmak' (Sleptsov vd., 2012, s. 116).

Clauson'da sözcüğün *yular'*dan türediği ve hapax olduğu dışından bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *yularla-* eylemi Yakutçada Kâşgarlı'nın *yularla-* eylemi için verdiği anlamda ve Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak *sulardaa-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Bu sözcük Yakutça dışında Tuvacada da *çularla-* 'yularlamak' (Ölmez, 2007, s. 127) tanıklanabilen ender sözcüklerden biridir.

2.30 yularlan- *Hap. leg.* DLT '(at) yularlanmak' (Clauson, 1972, s. 932): **Yak.** *sulardan-* '*sulardaa-*'nın Ed. Bi.'³⁹ (Sleptsov vd., 1972, s. 341); *sulardan-* '*sulardaa-*'nın Ed. Bi.'⁴⁰ (Sleptsov vd., 2012, s. 116).

Karahanlıca *yularlan-* eylemi Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak Yakutçada *sulardan-* şeklinde varlığını sürdüren sözcüklerden biridir. Yakutçada *sulardan-* şeklinde varlığını sürdüren bu sözcük Sleptsov ve diğerlerinde bulunmasına rağmen Pekarskiy'de (1926) görülmemektedir. Clauson'un *yularla-*'dan türeyen dönüşlü biçim ve hapax olarak ele aldığı Karahanlıca *yularlan-* sözcüğü günümüzde Yakutçada varlığını sürdüren sözcüklerden biridir.

2.31 yumun- *Hap. leg.* DLT 'gözlerini yumar gibi yapmak' (Clauson, 1972, s. 937): **Yak.** *simin-* II 'gözlerini kapatmak, yummak, gözlerini sım sıkı yummak' (Pekarskiy, 1925, sü. 2227).

Clauson'da sözcüğün *yum-*'dan türeyen dönüşlü biçim ve hapax olduğu dışında bir bilgi bulunmamaktadır. Karahanlıca *yumun-* eylemi Yakutçanın ses gelişmelerine uygun olarak Yakutçada *simin-* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Bugün için yalnızca Yakutça ile tanıklanabilen bu sözcük Pekarskiy'de yer almasına rağmen Sleptsov ve diğerlerinde (1972, 2004-18) bulunmamaktadır.

Sonuç

Bu çalışma sonucunda Clauson'un (1972), EDPT'de hapax legomenon olarak tanımladığı DLT'deki ünsüzle başlayan 32 sözcüğün Yakutçada varlığını devam ettirdiği tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden Clauson'un (1972) Yakutça için yararlandığı kaynak olan Pekarskiy'nin dört ciltlik *Slovar' yakutskogo yazıka* (1917-1928) adlı eserinde gözden kaçırıp hapax olarak belirttiği DLT'deki *bağığ, biçeklen-, bōrileyü, çart, kañ, karğaş-, kattur-, kazlın-, kığlat-, kınış-, kırkış-, münle-, sağış-, satığla-, satığlaş-, seşin-, sıkriş-, söküğ, taplaş-, yarınla-, yıldızlan-, yularla-, yumun-* sözcükleri Yakutça ile tanıklanıp hapax legomenon olma niteliklerini yitirmişlerdir. Bunların dışında hapax olarak tanımlanan ve yalnızca Sleptsov ve diğerlerinde (1972; 2004-2018) yer alan *batur-* II,

³⁹ Bk. *sulardaa-*.

⁴⁰ Bk. *sulardaa-*.

kımızlan-, *münret-*, *tizin-*, *tiziş-*, *türüş-*, *yértür-*, *yoğuş-*, *yularlan-* sözcüklerinin de Yakutça ile tanıklanabildiği tespit edilmiştir. Clauson'un basım yılı itibariyle bu kaynaktan yararlanamadığı göz önünde bulundurulduğunda DLT'ye ait bu sözcükleri hapax legomenon olarak vermesi olağandır.

Clauson'un DLT'e özgü olarak gösterdiği *batur- II*, *börileyü*, *kazlın-*, *kığlat-*, *kımızlan-*, *münret-*, *seşin-*, *söküg*, *tizin-*, *yarınla-*, *yértür-*, *yıldızlan-*, *yoğuş-*, *yularlan-*, *yumun-* sözcüklerinin yalnızca Yakutça ile tanıklanabildiği tespit edilmiştir. Geriye kalan; *bakığ*, *biçeklen-* *çart*, *kañ II*, *karğaş-*, *kattur-*, *kınış-*, *kırkış-*, *münle-*, *sağış-*, *satığla-*, *satığlaş-*, *sıkırış-*, *taplaş-*, *tiziş-*, *türüş-*, *yularla-*, sözcüklerinin Yakutça dışında diğer çağdaş Türk dillerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında varlıklarını devam ettirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Extended Abstract

Hapax legomenon, a Greek term, is defined as a word that 'occurs only once' in a corpus or a literary work. In his monumental study titled as *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Sir Gerard Clauson compiles the vocabulary of historical Turkish texts belonging to the period before the XIIIth century and he identifies the words that occur only once with the abbreviation hap. leg. (hapax legomenon). The vast majority of these words identified as hapaxes by Clauson are the only examples recorded in the *Compendium of The Turkic Dialects*. This study aims to compare the specific words in the *Compendium of The Turkic Dialects*, defined as hapax legomenon in Clauson's etymological dictionary, with Yakut and to determine whether these words continue to survive in Yakut. In the study, the hapaxes *bakığ*, *batur- II*, *biçeklen-*, *börileyü*, *çart*, *kañ II*, *karğaş-*, *kattur-*, *kazlın-*, *kığlat-*, *kımızlan-*, *kınış-*, *kırkış-*, *münle-*, *münret-*, *sağış-*, *satığla-*, *satığlaş-*, *seşin-*, *sıkırış-*, *söküg*, *taplaş-*, *tizin-*, *tiziş-*, *türüş-*, *yarınla-*, *yértür-*, *yıldızlan-*, *yoğuş-*, *yularla-*, *yularlan-* and *yumun-* in the *Compendium of The Turkic Dialects*, which Clauson states as hapax, starting with a consonant were analysed. These words have been compared with other Turkic languages, including Yakut, primarily. To determine the Yakut equivalents of these words in the *Compendium of The Turkic Dialects*, three primary sources were used. The first one is the four-volume work titled *Slovar' yakutskogo yazıka* by Pekarskiy (1917-1928), and the translation of the first volume of this work published by the Turkish Language Institution (1945). The other two sources are Sleptsov et al.'s (1972) work titled *Yakutsko-russkiy slovar'*, which published after Clauson's etymological dictionary, and the 15-volume *Bolshoy tolkoviy slovar' yakutskogo yazıka* prepared by Sleptsov et al. (2004-2018), which is one of the most recent studies of the Yakut language. As a result, it was determined that out of the 32 words included in the study, 15 words, *batur- II*, *börileyü*, *kazlın-*, *kığlat-*, *kımızlan-*, *münret-*, *seşin-*, *söküg*, *tizin-*, *yarınla-*, *yértür-*, *yıldızlan-*, *yoğuş-*, *yularlan-* and *yumun-*, survive only in Yakut, while the remaining 17 words, *bakığ*, *biçeklen-*, *çart*, *kañ II*, *karğaş-*, *kattur-*, *kınış-*, *kırkış-*, *münle-*, *sağış-*, *satığla-*, *satığlaş-*, *sıkırış-*, *taplaş-*, *tiziş-*, *türüş-* and *yularla-*, survive in at least one more of the Turkic language such as, Altai, Azerbaijani Turkish, Bashkir, Chuvash, Dolgan, Khakas, Karachay-Balkar Turkish, Kazakh, Kyrgyz, Kumyk, Uzbek, Tatar, Tuvan, Turkey Turkish and dialects, Turkmen and New Uyghur along with Yakut. Apart from these

32 words, which we have taken as the item head in our study, the words *balıklan-*, *bışığla-*, *kārlan-*, *karlat-*, *keçtür-*, *keçürt-*, *kıdığla-*, *kıdığlan-*, *konuklaş-*, *kuçtur-*, *küdüş-*, *küze-*, *seşlin-*, *sınarla-*, *sünüklen-*, *taplat-*, *tarmaqlan-*, *tarmat-*, *tiklin-*, *tişet-*, *tizlin-*, *toplun-*, *tuğla-*, *tünürlen-*, *türlün-*, *yitükle-*, *yodun-*, which seem to be specific to Karakhanid Turkish, were previously attested in Yakut language in Yıldız's (2014) article titled as *Hapax Legomenon's Evident In Yakut-II: The Case of The Hapaxes Starting with Consonants*, so they were not included in the comparison.

Kısaltmalar

bk.	: bakınız
C.	: Cilt
CC.	: Codex Cumanicus
COT	: Compendium Of The Turkic Dialects
çev.	: çeviren
Ed.	: editör
DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
Dö. Bi.	: Dönüşlü Biçim
DS	: Derleme Sözlüğü
DTS	: Drevnetyurkskiy slovar'
EDPT	: An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish
Ed. Bi.	: Edilgen Biçimi
Ett. Bi.	: Ettirgen Biçimi
EUyg.	: Eski Uygurca
GB	: Güney Batı
Hak.	: Hakasça
SUyg.	: Sarı Uygurca
hap. leg.	: hapax legomenon
hk.	: Hakkında
İşt. Bi.	: İsteş Biçimi
Kaş.	: Kâşgarlı
mec.	: mecaz
Osm.	: Osmanlı
Ör.	: Örnek
sü.	: sütun
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRS	:Tatarsko-russkiy slovar'
TS	: Türkçe Sözlük
Tuv.	: Tuvaca
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Yak.	: Yakutça

Kaynakça

- Arıkoğlu, E. (2005). *Örnekli Hakaşa-Türkçe sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ata, A. (2012). Rylands nüshası satırarası Türkçe Kur'an tercümesi'nde hapax. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19(1), 1-12.
- Atalay, B. (2006). *Divanü Lûgat-it-Türk (Dizin) IV* (5. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (2006). *Divanü Lûgat-it-Türk I* (5. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2018). Tek örnek yundak sözcüğü üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 66 (1), 151-163.
- Bussmann, H. (2006). *Routledge dictionary of language and linguistic* (G. Trauth ve K. Kazazı, çev. and ed.). London and New York: Routledge.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Dankoff, R. ve Kelly, J. (1985). *Compendium of the Turkic dialects III*. Harvard: Harvard University Office of the University Publisher.
- Demirci, Ü. Ö. (2018). Tarama ve derleme sözlükleri ile tanımlanan 'hapaxlar' I. *Uluslararası Türk Dili Çalıştayı*, 139-147.
- Doğan, C. (2019). Dîvânü Lugâti't-Türk'teki hapax kelimelere Behcetü'l-Hadâyık'tan tanımlar. *Yeni Türkiye Dergisi*, 105, 320-327.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Dîvânü Lugâti't-Türk* (3. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic word formation I-II*. Wiesbaden: Otto Harratsowitz.
- Fedotov, M. R. (1996): *Etimologičeskiy slovar' çuvaşskogo yazıka II*. Çeboksarı.
- Kaçalin, M. S. ve Ölmez, M. (2019). *Dîvânü Lugâti't-Türk* (1. baskı). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Koç, K., Bayniyazov, A. & Başkapan, V. (2003). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Krueger, J. R. (1962). *Yakut manual*. Indiana: Indiana University Publications.
- Küçük, S. ve Demirci, Ü. Ö. (2016). Dîvânü Lugâti't-Türk'teki hapaxlar -1-. II. *Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu, Bişkek: Mahmud Kaşgari Doğu Üniversitesi*, 160-166.
- Ma'rufov, Z. M. (ed.). (1981). *Özbek tilining izohli lugati I-II*. Moskova: Rus Tili Nashriyoti.
- Nadelyayev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R. ve Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurskiy slovar'*. Leningrad: Nauka.
- Naskali, E. G. ve Duranlı, M. (1999). *Altayca-Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (İ. Kurban, çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (2000). Tuvacanın eskiliği üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 10, 133-138.
- Ölmez, M. (2007). *Tuvanischer wortschatz mit alttürkischen und mongolischen Parallelen (Tuvacanın Sözoarlığı-Eski Türkçe ve Moğolca Denklikleriyle)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

- Ölmez, M. (2008). *Dîvānu Luġāti't-Türk'teki tek örnekler üzerine (1)*. (M. Kalkışım ed.). *Doğumunun 1000. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu* içinde (s. 295-297). Rize.
- Ölmez, M. (2011). Tek örnek tek örnek değildir: Eski Türkçe üz 'sağır' Sözü Hakkında. *Mahmūd al-Kaşġari'nin 1000. Doğum Yıldönümü Dolayısıyla Divānu Luġāti't-Türk Sempozyumu (5-7 Eylül 2008)* içinde (s. 245-251). (H. Develi, M. S. Kaçalın, F. Kırall, M. Ölmez, T. Çulha, haz.). İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Özşahin, M. (2017). *Başkurt Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pakendorf, B. (2007). *Contact in the prehistory of the Sakha (Yakuts): Linguistic and Genetic Perspectives*. Utrecht: LOT.
- Pekacar, Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pekarskiy, E. K. (1917). *Slovar' yakutskogo yazıka I*. Petrograd': İmperatorskoy Akademii Nauk.
- Pekarskiy, E. K. (1925). *Slovar' yakutskogo yazıka III*. Leningrad: Akademii Nauk Soyuz Sovetskix Sotsialistickix Respublik.
- Pekarskiy, E. K. (1927). *Slovar' yakutskogo yazıka II*. Leningrad: Akademii Nauk Soyuz Sovetskix Sotsialistickix Respublik.
- Pekarskiy, E. K. (1928). *Slovar' yakutskogo yazıka IV*. Leningrad: Akademii Nauk Soyuz Sovetskix Sotsialistickix Respublik.
- Pekarskiy, E. K. (1945). *Yakut dili sözlüğü I (A-M)*. İstanbul: TDK, Ebüzziya Matbaası.
- Röhrborn, K. (1977). *Uigurisches wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen texte aus zentralasien I*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.
- Sağır, C. (2020). *Dîvānu Luġāti't-Türk ile Yakutçanın söz varlığı bakımından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sağır, C. (2023). Çağdaş Türk yazı dilleri ve Türkiye Türkçesi ağızları ile tanıklanabilen eski Türkçe hapaxlar. (P. Küçük, İ. Uçar ed.). *XV. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu* içinde (s. 690-702). Sakarya.
- Sleptsov, P. A. (Ed.), (2004-2018). *Bol'shoy tolkoviy slovar' yakutskogo yazıka I-XV*. Novosibirsk: Nauka Press.
- Sleptsov, P. A., Korkina, E. İ., Koryakina, K. N., Kılâtçanov, S. P., Nikiforov, G. A., Okoneşnikov, E. İ., ... Haritonov, L. N. (1972). *Yakutsko-russkiy slovar'*. Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Stachowski, M. (1993). *Dolganischer wortschatz*. Kraków: Nakladem Uniwersytetu Jagiellonskiego.
- Tağıyev, M. T., Axundov, A. A., Hüseyinov, F. H., Aydınov, İ. M., Kərimov, İ. M. ve Qurbanova, R. İ. (2006). *Azərbaycanca-rusça lüğət I-IV*. Bakü: Şərq - Qərb.
- Tavkul, U. (2020). *Karaçay-Malkar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z. ve Eker, S. (1995). *Türkmence-Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Tezcan, S. (2008). *Dîvan Luġāti't-Türk'te tek veriler (hapax legomena)*. M. Kalkışım (Ed.). *Doğumunun 1000. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu* içinde (s. 298-302). Rize.

- Toprak, F. (2018). Karahanlı Türkçesinde çığa ve tutaşı sözcükleri üzerine. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 3-12.
- TRS = *Tatarsko-russkiy slovar'* (1966). Moskova: Akademiya Nauk.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük* (11.baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (4. baskı). C. I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (4. baskı). C. II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (4. baskı). C. III. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (4. baskı). C. VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, E. (2012). Eski Türkçe hapaxlar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 73- 100.
- Yıldız H. (2021). Başkurtçayla tanıklanabilen eski Türkçe hapaxlar. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TUDED)*. 61/2; 747-762.
- Yıldız, H. (2007). Orhon yazıtlarından Yakutça ve Dolgancaya ulaşan eskicil sözvarlığı. *Sibirische Studien*, 2 (1), 13-40.
- Yıldız, H. (2011). Yakutçayla tanıklanabilen hapax legomenon'lar. *International Journal of Central Asian Studies*, C. 15, 21-42.
- Yıldız, H. (2014). Yakutçayla tanıklanabilen hapax legomenon'lar II: Ünsüzle Başlayan Hapax'ların Durumu. *Sibirische Studien*, 2 (5), 37-54.
- Yudahin, K. K. (1985). *Kirgizsko-russkiy slovar' I-II*. Moskova: Sovyetskaya Entsiklopediya.